

CONSTRUCȚIA EUROPEANĂ – PROVOCĂRI RECENTE

E. Dinga – ministrul integrării europene

Excelențele voastre,

Doamnelor și domnilor,

Este o mare plăcere și o importantă oportunitate pentru mine să pot medita, împreună cu Dv., asupra unei chestiuni așa de complicate și de provocatoare cum este cea a viitorului modelului de construcție europeană.

Din punct de vedere intelectual, avem privilegiul de a fi martorii unei situații care reclamă revederea bazelor valorice, filosofice ale propunerii europene de construcție culturală, instituțională, politică și social-economică. Dar acest privilegiu este însoțit de o imensă responsabilitate istorică, deoarece de modul și calitatea evaluărilor noastre de acum depinde, în mod esențial, oferta pe care Europa o face lumii pentru următoarea perioadă.

Este evident că punctul în care ne găsim cu construcția europeană este rezultatul unor acumulări de procese interne ale modelului european, pe fondul mediului extern, generat de modelele alternative, opozabile modelului european de cultură și civilizație. Ne vor interesa, în intervenția noastră, doar factorii cauzali interni.

Vom spune, de la început, că punctul în care se află acum modelul european nu este un punct de întoarcere ci unul de inflexiune, pentru a ne exprima astfel. Europa nu este într-un punct de criză ci într-un punct de reconsiderare a parcursului său și anume de reconsiderare globală și care, mai ales, se adresează fundamentelor sale. Ne aflăm, cel mai probabil, într-o situație care reclamă revederea, cu onestitate dar cu încredere, a proiectului intelectual care a generat marea construcție europeană.

Este evident că punctul de inflexiune, evocat mai devreme, este un efect de creștere. Cu alte cuvinte, evoluția modelului european are nevoie, asemenea palierelor de orizontalitate ale scărilor obișnuite, de un moment de auto-evaluare, de auto-reflecție. Respingerea Tratatului Constituțional de către Franța și Olanda ca și perspectivele relativ sumbre generate de recente declarații privind viabilitatea modelului european în întregime sau privind posibilul colaps al zonei euro, nu reprezintă, în sensul praxiologic, decât ocazii pentru manifestarea unor cauze latente, de profunzime.

Aș remarca, drept una dintre aceste cauze de fond, divergența, încă destul de puternică, între interesul pentru problematica națională și cel pentru problematica europeană în general. Votul din Franța împotriva Tratatului Constituțional reprezintă o expresie peremptorie pentru aceasta, dar el, cum spuneam, este doar un fenomen de suprafață. Să ne amintim, de exemplu, faptul că Pactul de Creștere și Stabilitate a fost modificat, în scopul de a legitima nerespectarea lui chiar de către statele membre fondatoare, generând un sentiment de instabilitate a regulilor comune (dar această modificare a fost generată de elemente de funcționare a unor economii naționale, cum ar fi cele ale Germaniei, Franței

sau Italiei). În votul negativ pentru Tratatul Constituțional, nemulțumirea față de guvernul național s-a transferat asupra problematicii europene, ale cărei idealuri au fost respinse.

O altă cauză de fond cred că poate fi identificată în falia care pare a se fi creat între eurocrați (proiectanții de sisteme, mecanisme și instituții la nivelul Uniunii Europene) și societatea civilă, adică între oferta din partea elitei și așteptările populației. Aș vrea să adaug imediat că nu este vorba despre un simplu accident de comunicare inefficientă (deși o comunicare inefficientă poate acționa, în anumite circumstanțe, ca și o cauză de profunzime) ci de o problemă mult mai importantă: problema valorilor promovate, valori care descriu viitoarea traiectorie pe care se înscrie construcția europeană pentru mulți ani de acum înainte. Să ne amintim că Tratatul Constituțional nu a fost singurul document strategic al Uniunii Europene în care a prevalat componenta liberală față de valorile sociale. Revizuirea Agendei Lisabona, anul acesta, a condus, de asemenea, la concentrarea eforturilor de dezvoltare a statelor membre în marja valorilor mai accentuat liberale. Este discutabil, desigur, dacă un sistem așa de mare, de complicat, de eterogen din punct de vedere cultural, cum este cel al Uniunii Europene, poate fi sustenabil în afara unui suport ferm, general și constant din partea populației. Este posibil ca globalizarea, ca proces inexorabil, să nu reducă importanța factorului social din modelele noastre de creștere ci, dimpotrivă, să-l accentueze.

Desigur că situația prezentă va genera dezbateri intense, unele dintre ele, probabil, politizate într-un mod excesiv, dar cele mai multe oneste și dedicate relansării efective și durabile a modelului european de cultură și civilizație. Cred că, pe lângă cele două cauze de fond evocate deja, ar mai trebui discutată aici una și anume modelul de creștere economică pe care Uniunea Europeană îl propune: punctul în care s-a ajuns acum reclamă o schimbare radicală de paradigmă în domeniul creșterii economice. Obstinația de a atinge și depăși modelul american de creștere economică (prevăzut de varianta inițială a Agendei Lisabona) este nerealist, mai ales în condițiile globalizării și a trendului negativ privind disponibilul de resurse naturale. Caracterul nerealist al Agendei Lisabona provine, însă, nu din ambiția obiectivelor fixate ci din modalitatea de a le atinge: trebuie abandonată paradigma creșterii bazată pe comportamentul optimal și trebuie acceptată paradigma bazată pe comportamentul sustenabil. Nu valori optimale pentru variabilele economice ar trebui să ne intereseze, ci valori sustenabile pentru aceste variabile. În acest caz, obiectivele de creștere economică nu ar trebui stabilite într-o modalitate comparativă, exogenă (de exemplu, comparativ cu valorile atinse de modelul de creștere american) ci într-una endogenă: consistența cu constrângerile propriului sistem, pe termen lung. Eu sunt convins că dezamăgirile din unele state membre față de proiectul european (și, desigur, pesimismul pe care unii analiști sau oameni politici îl manifestă în această materie) este generat, în proporție covârșitoare, de aparenta incapacitate a Uniunii Europene de a face față provocărilor economice, îndeosebi la nivelul obiectivelor reținute în Agenda Lisabona revizuit: creștere, productivitate, ocupare.

Aș dori să discut, pe scurt și în încheiere, raportul dintre extinderea pe orizontală a Uniunii Europene și dezvoltarea sa pe verticală (adică instituțională). Există multe voci care consideră că, după respingerea Tratatului Constituțional de către unele state membre, modelul european actual este în criză ca urmare a unui fenomen de implozie potențială generat de incapacitatea dezvoltărilor instituționale de a susține extinderea Uniunii. După

păreră mea, deși nu trebuie exclusă necesitatea dezvoltărilor concomitente pe cele două direcții menționate, acest argument este fals, din următoarele rațiuni:

- a) extinderile pe orizontală reprezintă, ele însele, într-un sens larg, dezvoltări instituționale, deoarece implică numeroase perfecționări la nivelul mecanismelor, procedurilor etc. Prin urmare, dezvoltarea Uniunii pe cele două direcții nu se face într-o manieră geometrică ci într-una organică;
- b) extinderile pe orizontală au fost întotdeauna precedate de crearea instituțiilor care să poată gestiona extinderile în cauză (de exemplu, extinderea pe orizontală cu România și Bulgaria este prevăzută, din punct de vedere „vertical”, în Tratatul de la Nisa);
- c) într-un sens mai general, se știe că, în construcția socială, țintele își generează, într-o măsură deseori importantă, propriile resurse. Cu alte cuvinte, tensiunea pe care o creează, să spunem, o nouă extindere pe orizontală, este de natură să genereze, într-un mod specific, resurse instituționale ad-hoc de gestionare a noii situații create. De aceea unul dintre cele mai productive concepte de management public la nivelul Uniunii Europene este, așa cum se știe, cel care spune „policy before resources”;
- d) extinderile pe orizontală aduc valoare adăugată Uniunii. Acesta este unul dintre criteriile pe care le urmărește Comisia Europeană atunci când negociază noile extinderi pe orizontală. Îndeplinirea angajamentelor de către o țară candidată sau în curs de aderare (cum este, acum, cazul României), în vederea aderării, are două efecte, scontate de la bun început de guvernul european: 1) atingerea parametrilor minimali care să asigure împotriva creării de bulversări Uniunii la momentul aderării; 2) aducerea de valoare adăugată Uniunii, pe toate planurile negociate. Or, aducerea de valoare adăugată este un element de adâncire instituțională.

Excelețele voastre,

Doamnelor și Domnilor,

Aș fi extrem de bucuros dacă, prin cele spuse, aș fi reușit, într-o măsură oricât de mică, să adaug la stimulentele spre o dezbatere care devine obligatorie în condițiile în care ne aflăm acum cu construcția europeană.

Vă mulțumesc pentru atenția acordată.